

Mjandasj, både ren och människa

Långt in på 1900-talet berättade samerna på Kolahalvön om Mjandasj, vildrenen, som också är människa. Kanske det fortfarande berättas om honom, för nu är myten om honom åtminstone delvis nedskreven och bevarad. Kanske är den flera tusen år gammal. Den kan ha varit spridd över hela eller stora delar av det samiska området men bara nedskrivits på Kolahalvön. Där har man hittat minst en hållristning som är daterad till årtusendet f.Kr. och som har motiv som finns i Mjandasj-myten.

Myten om Mjandasj skildrar ett tidlöst urtillstånd, en verklighet som finns bortom det synliga. I den handlar den inte bara om Mjandasj, utan även hans mamma, hans kvinna hämtad från mansvärlden och renhjorden.

Viktiga är också hornen som han föll på tundran och sa: "Detta är Mjandasj-tundran", renskinnet som inte får smutas ned av barnurin, Mjandasj-kappan av renben och renskinn och Mjandasjälven, blodig flod där vågorna är lungor och stenarna lever. Den skiljer Mjandasj-världen från den mänskliga världen, men den är inte som en ogenomtränglig mur. Mjandasj-varelserna kan simma över den som renar, och människorna kan korsa den antingen med stor ansträngning eller stor visdom.

I Mjandasj-myten finns det en närhet mellan Mjandasj och de andra Mjandasj-varelserna och människorna. De goda, vildrenarna, som folket lever på, kommer från Mjandasjs värld. Hans kvinna från människovärlden föder renkalvar. Mjandasj och folket träffas och kan prata med varandra.

Mjandasj finns också i myten som en himmelsk ren som jagas av åskguden. Han är då en symbol för hela universum. När och om han drabbas faller allt sönder: elden omsluter hela jorden, bergen kokar som vatten, isen kokar, stjärnorna faller, månen slocknar och solen sjunker långt ner: "Men på jorden blir det damm".

Vad ordet 'Mjandasj' betyder är inte känt. I Den vilda renen, Åjttes scripts 4, 1993, finns en del av mjandasj-myten översatt från ryska.

Kerstin Eidlitz Kuoljok

Docent i etnografi